

TEMATSKE VEZE IZMEĐU PROROČKOG I POVIJESNOG DIJELA KNJIGE PROROKA DANIJELA

Zdravko Stefanović*

*Dr. Zdravko Stefanović je doktorirao na Andrews Universityju USA a sada je profesor Staroga zavjeta na Asia Adventist Theological Seminaryju, Manila, na Filipinima.

SAŽETAK:

Tematske veze između proročkog i povijesnog dijela Knjige proroka Danijela

U ovome članku autor iznosi osnovna pitanja u svezi sa zajedničkim odlikama dvaju dijelova Knjige proroka Danijela za koje se često smatra da su ih pisala dva autora u dva različita vremenska doba. Autor izdvaja očite paralele u sadržaju obaju dijelova i zaključuje: "Gledište da je Knjiga proroka Danijela jasno podijeljena između dvaju osnovnih dijelova, povijesnog i proročkog, s lingvističkim rasporedom što podupire ovu podjelu, smatra se suviše pojednostavljenom premisom za daljnje proučavanje. Radije, knjiga sadrži stanovit broj preklapanja što na različitim dodirnim točkama neposredno udružuju u jednu cjelinu povijesni i proročki dio. Tako ovi odnosi predstavljaju dodatni argument u prilog cjelovitosti Knjige proroka Danijela u svezi s povijesnim i proročkim narativima."

Jedinstvo ili nedostatak jedinstva između dvaju dijelova Knjige proroka Danijela (poglavlja 1-6 i 7-12)¹ već je dulje vre-

1 Joice G. Baldwin, *Daniel: An Introduction and Commentary* (Wheaton, IL: InterVesity Press, 1978), str. 43; E. J. Young, *The Prophecy of Daniel* (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1980, ponovljeno izdanje), str. 18-20; L. Wood, *A Commentary on Daniel* (Grand Rapids, MI: Zondervan, 1973), str. 20; J. B. Doukhan, *Daniel: The Vision of the End* (Berrien Springs, MI: Andrews University Press, 1987); W. H. Shea, "Nabonidus, Belshazzar, and the Book of Daniel: An Update," *AUSS* 20 (1982): 147; Z. Stefanović, "Correlations Between Old Aramaic Inscriptions and the Aramaic Section of Daniel" (Ph.D. dissertation, Andrews University, 1987). Osobno sam zahvalan profesoru W. H. Sheau bez čije pomoći ovaj članak ne bi bio napisan, i također profesorici Leoni Running za njenu podršku.

mena predmet raspravljanja u proučavanju ove starozavjetne knjige. Ovo se pitanje ukršta s problemom datuma pisanja knjige. Prema klasičnom i tradicionalnom gledištu, ako su elementi u povijesnim poglavljima i aramejski jezik te sekcije knjige rani (oko 6. st. pr. Kr.) a cjelovitost knjige se ne osporava, onda se također i proročki dio vremenski određuje tim ranim datumom. H. H. Rowley je odabrao sasvim suprotni pristup datiranju.² On smatra da povijesne "pogreške" u prvom dijelu knjige dokazuju da su ta poglavlja, zajedno s proročkim dijelom, napisana tek u drugom stoljeću prije Krista. Gledište koje prevladava danas jest da Knjiga proroka Danijela nije jedinstvena cjelina, da su povijesna poglavlja napisana ili sakupljena nešto ranije od proročkih poglavljia, ali ne tako rano kao što je to 6. st. prije Krista. Sljedbenici ovoga stajališta datiraju proročki dio s drugim stoljećem pr. Kr. a povijesna su poglavlja, po njihovu sudu nastala u trećem ili četvrtom stoljeću prije Krista.³

1. Glavne podjele u Knjizi proroka Danijela

Veze koje mogu biti demonstrirane između povijesnih i proročkih poglavljia služe da bi se ova dva dijela približila i spojila u jedinstvo na osnovi autorstva. Svrha ove studije jest ukazati na neke od tematskih veza i leksičkih sličnosti što postoje između dvaju dijelova Knjige proroka Danijela.

Literarna kritika Knjige proroka Danijela u smislu sklada njenih dvaju dijelova nije tako jednostavna stvar kako bi to moglo izgledati površnom čitatelju koji lako zapaža prirodnu podjelu između povijesnih i proročkih poglavljia na kraju šestog poglavljia. Ono s čime se odmah suočavamo jest poznata činjenica da dio knjige napisan aramejskim jezikom, poglavlja 2-7, ne poštuje granicu između dvaju osnovnih dijelova knjige. Ako su

2 H. H. Rowley, "The Bilingual Problem of Daniel", ZAV 50 (1932): 256-268. Vidi također H. L. Ginsbergovu reakciju u njegovom djelu *Studies in Daniel* (New York: Jewish Theological Seminary, 1984), i Rowleyov odgovor u "The Unity of the Book of Daniel", u *The Servant of the Lord and Other Essays on the Old Testament*, 2. izd. (Oxford: Blackwell, 1965), str. 249-280.

3 Među najpoznatijim komentarima što dijele Knjigu proroka Danijela prema različitim izvorima jesu: J. A. Montgomery, *A Critical and Exegetical Commentary on the Book of Daniel* (New York: Scribner's 1927), i L. F. Herman i A. Di Lella, *The Book of Daniel* (New York: Doubleday, 1978).

knjigu prema sadržaju podijelili njen autor i/ili sastavljači, onda bismo očekivali da je lingvistička podjela istovjetna podjeli prema sadržaju, ali to nije slučaj.

Slični je fenomen zapažen u svezi s govornikom u raznim narativnim dijelovima knjige. Na ovoj osnovi podjela je obično bila načinjena između izvještaja u trećem licu koji se odnose na povijesni dio i izvještaja u prvom licu što opisuje viđenja drugog osnovnog dijela Danijelove knjige. Ali čak i ova podjela nije tako određena kako bi to moglo isprva izgledati. U 10. poglavlju uvod u završno proročanstvo ove knjige, narativni dio, počinje u trećem licu (redak 1.) a zatim izvještaj prelazi u prvo lice jednine.

Stoga, iako na prvi pogled može izgledati da govornik niže retke u skladu s podjelom knjige prema sadržaju, postoje u najmanju ruku neki izuzeci ovog pravila. A kada je riječ o lingvističkim podjelama u oboma poglavljima, 2. i 7, nalazimo nekoliko značajnih izuzetaka. Ovo ne odgovara modelu dvaju jasno djeljiva literarna izvora, već bi moglo upućivati na jedinstvo knjige u kojoj preklapanja nastaju zbog toga što je cijelo djelo napisao jedan autor.

Jedan drugi način kako možemo prići ovome problemu jest zapaziti veze između povijesnih i proročkih poglavlja, ili između hebrejskih i aramejskih dijelova knjige. Svrha ove studije jest uputiti na neke od ovih veza, koje onda podupiru tvrdnju da je riječ o jednom autoru.

Kao jednostavni leksički primjer ovakve veze spomenimo riječ *pat-bag*. Ova posuđenica iz staroperzijskog nalazi se u dvama dijelovima Knjige proroka Danijela, u 1. poglavlju pet puta (reci 5. 8. 13. 15. 16) i u 11. poglavlju jedanput (redak 26). Tako ova rijetka riječ predstavlja jasnu vezu između povijesnog i proročkog dijela knjige. Manje je vjerojatno da bi se ovaj zajednički element pojavio u ovim dvama poglavljima da su ona napisana u razmaku od jednog ili dvaju stoljeća u dva različita doba, prvo za vrijeme Perzijanaca, a jedanaesto za vladavine Seleukovića.

Međutim, naš glavni fokus u ovome članku jesu širi prikazi zajedničkih elemenata između dijelova Knjige proroka Danijela za koje se često drži da su ih pisala dva autora i da su potekla

iz dvaju različitih izvora. Ovi su širi prikazi zapravo široki tematski međuodnosi. Oni mogu, ali ne moraju, uključivati porabu istih ili sličnih riječi. Prve dvije liste koje sadrže podudarne elemente analiziraju tekst unutar povijesnih poglavlja knjige, ali u dijelovima koji se razlikuju jezikom; prvi je napisan hebrejskim a drugi aramejskim. Tada ćemo razmotriti dva niza izrazitih zajedničkih elemenata između prikaza u povijesnom i proročkom dijelu.

2. Međusobne povezanosti između hebrejskih i aramejskih dijelova

Prvo se uspoređivanje odnosi na karakter i djelatnosti samoga Danijela, s jedne strane, i kralja Baltazara, s druge. Činjenica da je u ovim varijacijama Danijel nazvan Belteshazzar - Baltazar (možda je riječ o namjernom iskrivljavanju regularnog babilonskog imana *Belshazzar* - Belšazar) predstavlja početnu vezu što upućuje na važnost i primjerenost utvrđivanja drugih poređenja i kontrasta u ovim dvama narativima. Sljedeći niz sličnosti i antiteza možemo utvrditi između ovih dvaju središnjih likova u ovim narativima:

DANIJEL 1. POG.

Danijel je nazvan Baltazar (1,7)

Danijel uči jezik (1,4)

Danijel odbija piti vino, i to u prisutnosti babilonskog čelnika (1,8)

Danijel uspješno prolazi na ispitu (1,20)

Danijel je "bistar" (1,4) i odlučio je u svom srcu (1,8)

Danijel se ne želi okaljati jelom (1,8)

Danijelova je nagrada unapređenje i progres (1,10.20)

Danijelovo lice postaje ljepše (1,13.15)

DANIJEL 5. POG.

Kraljevo je ime Belšazar (5,1)

Danijel čita tekst i komunicira s kraljem (5,18-28)

Belšazar pije vino u prisutnosti babilonskih čelnika (5,1)

Danijel čita tekst (5,17)

Usljed pijanstva Belšazar gubi rasuđivanje i nije u stanju vladati svojim umom (5,2)

Belšazar oskvrnjuje posuđe svetišta nedoličnom uporabom (5,22-24)

Belšazarova je "nagrada" gubljenje prijestola i života (5,30-31; ili 5,30 i 6,31)

Belšazarovo lice postaje blijedo (5,6)

U nekim vidovima čak se i Nabukodonozor može kontrastirati s Baltazarom u ovim dvama poglavljima. U ovom slučaju imamo dobra ili prihvaćena babilonskog kralja u opreci s lošim i odbačenim kraljem Babilona. Slijedi nekoliko poređenja između ovih dviju kraljevskih osoba:

DANIJEL 1. POG.

Nabukodonozor je vodio Babilon u osvajanja i prosperitet (1,2; 4,30)

Nabukodonozor je bio legitimni kralj Babilona (1,1; 2,37-38)

Nabukodonozor je bio sin osnivača dinastije

Bog je dao Jeruzalem i hramsko posuđe u Nabukodonozorove ruke (1,2)

Nabukodonozor je bio prvi kralj Neobabilonskog Imperija

Pobjeda 605. pr. Kr. kojom je otpočela vladavina Nabukodonozorova Imperija opisana je u ovome poglavlju

DANIJEL 5. POG.

Belšazar je odveo Babilon u poraz i propast (5,23-24)

Belšazar je bio samo suvladar na drugom mjestu u Babilonu (5,7,29)

Belšazar je bio sin (ili unuk) ili nasljednik Nabukodonozora (5,11)

Belšazar je uzeo posuđe hrama u svoje ruke (5,2)

Belšazar je bio posljednji kralj Neobabilonskog Imperija

Poraz 539. pr. Kr. kojim se završila vladavina Belšazarova Imperija opisan je u ovome poglavlju

3. Međupovezanost povijesnih i proročkih poglavlja

U oboma dosadašnjim slučajevima uspoređivanje se vršilo unutar povijesno narativnih poglavlja iako je riječ o hebrejskom u 1. poglavlju i aramejskom u 5. poglavlju. Ova uspoređenja pokazuju da takve veze premošćuju liniju koja razdvaja jezike, ali pitanje ostaje: Mogu li se ustanoviti slične paralele između povijesnog i proročkog dijela knjige? Čini se da je to moguće, i zato su dva sljedeća uspoređivanja predmetom našeg razmatranja. U gore navedenim primjerima naša je pažnja bila usmjerena na odlike karaktera ili djelovanja jedne povijesne ličnosti - Danijela ili Nabukodonozora - u odnosu na drugu povijesnu ličnost Belšazara. U sljedećim usporedbama sličan se odnos ustanovljuje između jedne od povijesnih ličnosti - Nabukodonozora ili Belšazara - i proročkih i simboličkih likova u Danijelovoj knjizi - posljednje simbolične nemani ili malog roga.

Prvi se od ovih dvaju primjera odnosi na usporedbu između Nabukodonozora i četvrte nemani u 7. poglavlju Dani-

jelove knjige. Neki od redaka ovdje citirani uzeti su iz 5. poglavlja, ali to su reci u kojima se Danijel osvrće na Nabukodonozorovo doba.

<i>ZAJEDNIČKA OBILJEŽJA</i>	<i>NABUKODONAZOR</i>	<i>ČETVRTA NEMAN IZ 7. POG.</i>
<i>Oboje su strašni</i>	5,19	7,7
<i>Oboje su svojevolumni</i>	5,19	7,7
<i>Svi su im žitelji podložni</i>	4,22; 5,19	7,7. 23
<i>Oboje "prožduru" ljude</i>	5,19	7,23
<i>Oboje su imali neklasificiran biološki oblik</i>	4,25	7,7. 19
<i>Oboje su kapitulirali na sudu</i>	4,34-35	7,11

Kao što postoje neke sličnosti između Nabukodonozora i četvrte nemani u Danijelu 7. poglavlju, tako postoje i određene sličnosti između Belšazara, posljednjeg babilonskog kralja nakon Nabukodonozora, i maloga roga, posljednje sile koja je nastala iz četvrte nemani. Usporedbe radi, bez detaljnog argumentiranja

<i>ZAJEDNIČKA OBILJEŽJA</i>	<i>BELŠAZAR</i>	<i>MALI ROG</i>
<i>Obojica se pojavljuju pri kraju svoje vladavine</i>	5,31	7,8; 8,23
<i>Obojica se pozivaju na kraljevske prerogative</i>	5,1	8,23-24
<i>Prjestup obojice rezultira u oskvrnuću hrama</i>	5,3-4	8,11-12
<i>Obojici je bio kraj u pobuni protiv Boga</i>	5,22-23	7,26
<i>Obojicu je Bog uklonio iznenada</i>	5,26-28	7,26; 8,26
<i>Obojica su govorili i djelovali bogohulno</i>	5,23	7,25; 8,11
<i>Obojicu je osnažila nečija druga sila</i>	5,16.23	8,22

i razmatranja povijesnog konteksta u kojem su simboli uporabljeni, pretpostavljamo da mali rog iz Danijela 7. poglavlja i Danijela 8. poglavlja predstavlja istu silu.

4. Zaključak

Nastojao sam prikazati da postoje teme, događaji i pojedine riječi koje su zajedničke različitim dijelovima Knjige proroka Danijela. Usporedba Danijela ili Baltazara i Nabukodonozora s Belšazarom (Dan 1 i Dan 5) premošćuje jezike u knjizi i utvrđuje da se podjela po jeziku ne može smatrati čvrstom osnovom za podjelu knjige na dva dijela koja imaju dva različita literarna izvora. Tematske i leksičke relacije više upućuju na jedinstveno autorstvo.

Sličnu sam usporedbu zatim načinio između povijesnih osoba Nabukodonozora i Belšazara u povijesnom dijelu knjige i neopisive nemani i maloga roga, što su proročki likovi u proročkom dijelu knjige. Povezanost što je nazočna u ovoj usporedbi prelazi granice obojeg: i crtu jezične razdvojenosti i okvire podjele što ih sugeriraju povijesni i proročki sadržaji knjige. Ove tematske relacije još jednom podupiru ideju o Knjizi proroka Danijela kao djelu jednog autora radije nego nastanak knjige prikupljanjem različitih izvora iz različitih vremenskih razdoblja.

Datiranje ovih dvaju dijelova Knjige proroka Danijela još se dosad nije razmatralo u detalje iako je usput spomenuta činjenica da povijesne studije u povijesnim poglavljima i lingvistička proučavanja aramejskih poglavlja podupiru rani datum pisanja obaju dijelova - povijesnog i proročkog. Držeći u vidu ovo srodstvo između proročkih poglavlja napisanih hebrejskim i povijesnih poglavlja napisanih aramejskim jezikom (7. poglavlje sadrži oba dijela) može se reći da ova veza upućuje također i na rani datum proročkog dijela.

Gledište da je Knjiga proroka Danijela jasno podijeljena između dvaju osnovnih dijelova, povijesnog i proročkog, s lingvističkim rasporedom što podupire ovu podjelu smatra se suviše pojednostavljenom premisom za daljnje proučavanje. Radije, knjiga sadrži stanovit broj preklapanja što na različitim dodirnim točkama neposredno udružuju u jednu cjelinu povijesni

i proročki dio. Tako ovi odnosi predstavljaju dodatni argument u prilog cjelovitosti Knjige proroka Danijela u svezi s povijesnim i proročkim narativima.

Izvornik: AUSS, 27 (2), str. 121-127, 1989

S engleskog preveo: Dragutin Matak

SUMMARY:

Thematic Links Between the Historic and Prophetic Sections of Daniel

In this essay the author presents the basic issue in commonality between portions of the book of Daniel that frequently are attributed to different authors and origins. He lists a number of different comparisons and concludes that the view that the book of Daniel divides neatly between two major sections, the historical and the prophetic, with the linguistic arrangement supporting such division, is seen to be an overly simplistic premise from which to work. Rather, the book presents a number of overlappings across various junctures. In this way, these relations provide an additional supporting argument for the unity of the book with respect to its historical and prophetic narratives.